

۱۳۵۹۷۲۷

به نام خداوند بخشنده مهربان

حاکمیت و حقوق شهروندی در ایران

نویسنده:

محمدرضا سرحدی

سرشناسه	: سرحدی، محمدرضا، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: حاکمیت و حقوق شهروندی در ایران / محمدرضا سرحدی.
مبایضات نشر	: تهران: سبز آرنک، ۱۳۹۴.
مبایضات ظاهری	: [۶]، ۳۱۷ ص.
شابک	: 978-964-5683-63-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۹۷ - ۳۱۷.
موضوع	: حقوق مدنی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: خمین: روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. --
	: گاه‌نامه راه حقوق مدنی
موضوع	: حقوق مدنی -- ایران
موضوع	: حاکمیت
موضوع	: ولایت فقیه
رده بندی کنگره	: BP/۱/۲۳۰/س ۲-۴ ۱۳۹۴
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۸۳۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۷۴۸۹۱

حاکمیت و حقوق شهروندی در ایران

نویسنده: محمدرضا سرحدی

ناشر: سبز آرنک

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰ جلد

بها: ۶۵۰۰۰ ریال

پیش‌گفتار

نهضت و قیام مردم دیندار و شریف ایران بر ضد رژیم پهلوی از سال ۱۳۴۲ به رهبری روحانیت و در رأس آن، امام خمینی - قدس سره - و ایثار و فداکاری اقشار مختلف مردم، و در نهایت، پیروزی آن در بهمن ماه ۱۳۵۷ بدون شک یک حرکت دینی و برای دفاع از حرام مقدس اسلام بود. با آن پیروزی شگفت‌آور، این اندیشه نوین در ایران و جهان اسلام به وجود آمد که با رهبری‌های یک فقیه جامع‌الشرائط و با بهره‌گیری از ایمان و احساسات دینی مردم می‌توان حتی بدون سلاح با طاغوتیان و صاحبان زر و زور و سلاح پیکار کرد و پیروز شد. با آن پیروزی معجزه‌آسا و شگفت‌آور، قدرت اسلام و ایمان و نقش حساس رهبری دینی و نفوذ معنوی روحانیت، برای همگان آشکار شد. آن چنان که اکثریت قاطع اقشار مختلف مردم، دانشگاهی، فرهنگی، بازاری، اداری، کارگر، کشاورز، شهری و روستای، که دین خواهی در جانشان سابقه دیرینه داشت، با شوق فراوان

خواستار حاکمیت اسلام و اجرای احکام و قوانین نورانی آن شدند.

امام خمینی - قدس سره - که در آن زمان، عملاً در جایگاه ولایت فقهی واقع شده بود و اکثریت قاطع مردم، رهبری او را پذیرفته بودند، انتخاب نوع حکومت را بر عهده مردم گذارد و «جمهوری اسلامی» را به عنوان پیشنهاد مطرح ساخت. در تاریخ ۱۳۵۸/۱/۱۱ همه‌پرسی به عمل آمد و اکثریت قاطع مردم (۹۸/۳۲٪) به «جمهوری اسلامی» رأی مثبت دادند.

بعد از آن، تهیه قانون اساسی، یک ضرورت محسوب می‌شد و تدوین آن، نیاز به کارشناسانی داشت که در مسائل قانونی و اسلامی متخصص باشند. انتخاب آنان نیز بر عهده مردم گذاشته شد. در تاریخ ۵۸/۵/۱۲ مردم در یک انتخابات عمومی شرکت کردند و با اکثریت آرا ۷۲ نفر از قانون‌دانان و اسلام‌شناسان را

بدین منظور برگزیدند. مجلس خبرگان قانون اساسی تشکیل شد و اعضای آن با جدیت تمام، مشغول به کار شدند. از رهنمودهای امام خمینی - قدس سره - و صدها طرح و پیشنهادی که از صاحب نظران می رسید استفاده کردند و در مدتی در حدود سه ماه، متن قانون اساسی را تدوین کردند. سپس تصویب آن نیز به آرای مردم واگذار شد و در تاریخ ۵/۹/۱۲ در یک همه پرسی، با اکثریت چشمگیری حدود (۷۵٪) تصویب شد و به تأیید امام خمینی رسید. بدین ترتیب، خط مشی نظام جمهوری اسلامی ایران بر پایه قانون اساسی، که از قرآن و سنت پیامبر اکرم (ص) و مکتب اهل بیت (ع) الهام گرفته، مشخص و استوار گشت.

با تصویب قانون اساسی، نوع حکومت و اهدان و رکان آن، جنبه قانونی به خود گرفت، ولایت و زعامت ولی فقیه و مجتهد جامع الشرائط، قانونی شد و رسمیت یافت.

مراحل مختلف تهیه، تدوین و تصویب قانون اساسی با سرعت

سپری شد؛ چرا که ضرورت استقرار هر چه سریع‌تر نهادهای نظام جمهوری اسلامی ایران، چنین سرعتی را می‌طلبد، به‌ویژه آن که رهبری‌های ژرف‌بینانه و قاطعانه امام، بر این سرعت تأکید می‌ورزید.

اما با توجه به این که بعد از حکومت پیامبر اسلام و علی بن ابی طالب - صلوات الله علیهما - نخستین بار بود که حکومتی قانونی، بر طبق مبانی شده تأسیس می‌شد و زعامت گسترده ولی فقیه و اجرای احکام و قوانین سیاسی، اجتماعی اسلام، سابقه عملی نداشت و تجربه نشده بود. مسائل مربوط به نظام دینی و فلسفه سیاسی اسلام، به‌ویژه ولایت فقیه نیز به طور دقیق تحقیق و تدوین نشده بود. بنابراین، لازم بود بعد از استقرار حکومت اسلامی، مسائل مربوط به فلسفه سیاسی اسلام، به طور گسترده و عمیق به وسیله محققان و کارشناسان مربوطه، مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد.

این مسؤولیت سنگین، که استحکام نظام اسلامی بر آن مبتنی است، بر عهده همه دانشمندان متعهد و فقها و اسلام شناسان نهاده شده است. بسیار به جا بود که حوزه‌های علمیه، به‌ویژه حوزه علمیه قم در این کار مهم پیشقدم می‌شد و با دعوت از اساتید و دانشمندان متعهد دانشگاه، وسیله یک سری تحقیقات عمیق و گسترده جمعی را در همه موضوعات و مسائل مربوط به فلسفه سیاسی و نظام اسلامی فراهم می‌ساخت؛ ولی متأسفانه در این جهت کوتاهی شد. البته از آن زمان تاکنون در این رابطه، کارهایی انجام گرفته، کتاب‌ها و مقالات سودمندی تهیه و انتشار یافته است؛ ولی با توجه به این که خدمات انجام‌شده، غالباً انفرادی بوده، جای یک سلسله تحقیقات عمیق‌تر و فراگیرتر جمعی هنوز خالی است.

کتابی که پیش روی دارید «بررسی حقوق و آزادی شهروندان در قوانین حکومتی ایران» را که از مباحث مهم فلسفه سیاسی می باشد، بررسی کرده است. امید می رود این زحمت، قدمی مفید برای آشنایی جامعه اسلامی و شهروندان با حقوق و تکالیف آنان باشد.

در پایان از زحمات محقق محترم، و دیگر اساتید و صاحب نظران محترمی که در این تحقیق همکاری کردند و نیز از تلاش مرکز تحقیقات علمی دبیرخانه شکر کنم

مقدمه

«حقوق و وظایف متقابل شهروندان و دولتمردان» در نظام سیاسی اسلام، جایگاهی خطیر و اهمیتی فراوان دارد. بهترین گواه این مدعا، اهتمام رسول مکرم اسلام (ص) و امیرمؤمنان علی (ع) به این مقوله در نامه‌ها و سخنرانی‌ها برای آگاه کردن مردم و دولتمردان از حقوق و وظایف‌شان است. هر چند بر اثر تحولاتی که در نظام‌ها و مکتب‌های سیاسی غرب در سده‌های اخیر رخ داده و حقوق شهروندان و وظایف دولتمردان، ظاهراً، اهمیت و ارزش پیدا کرده، اما در مکتب اسلام، ناکبده بر آن، سابقه‌ای به درازای تاریخ اسلام دارد. البته، به حاشیه رانده فکر شیعی و انزوای رهبران آن، موجب غربت و انزوای این مباحث در طول تاریخ شده است.

امروز، به برکت انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) تحقیق و پژوهش در مقولاتی

از این قبیل، ضروری به نظر می‌رسد.

این اثر، تلاشی مختصر در این باره است. با این توضیح که نویسنده، به این رهنمود رهبر فرزانه انقلاب، ایمان دارد که امروزه پژوهش در این عرصه باید با «پیش‌فرض حقانیت نظام اسلامی» انجام گیرد نه «پیش‌فرض تفکرات رایج غرب».

تبیین حقوق و تعین آزادی شهروندان در قوانین حکومتی ایران، از یک سو، برجستگی‌های این مکتب الهی - سیاسی را در مقایسه با مکاتب بشری نشان می‌دهد و از سوی دیگر، زمینه‌آشنایی هر چه بیش‌تر مردم و مسئولان را با حقوق و وظایف‌شان فراهم می‌سازد.

از آن‌جا که در نظام سیاسی اسلام، حقوق شهروندان، بیش از حقوق دولتمردان است و طبعاً وظایف دولتمردان، سنگین‌تر از وظایف شهروندان، از این‌رو بحث را از حقوق شهروندان آغاز کردیم.